

20 Soruda

İstanbul Sözleşmesi ve 6284 Sayılı Kanun

1 ➤ **İstanbul Sözleşmesi Nedir?**

Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (CETS No. 210) ya da daha yaygın ismiyle İstanbul Sözleşmesi, 11 Mayıs 2011'de İstanbul'da Avrupa Konseyi ve gözlemci ülkelerin imzasına açılmış olan 81 maddelik bir sözleşmedir. Türkiye tarafından hiçbir çekince koyulmadan 2011 yılında imzalanmış, 2012 yılında onaylanmış ve 2014 yılında yürürlüğe girmiştir.

Sözleşme'nin amacı; kısaca kadınları her türlü şiddetten korumak ve kadına yönelik şiddeti ve aile içi şiddeti önlemek, kovuşturmak ve ortadan kaldırmak (m. 1/a); kadına yönelik ayrımcılığı önlemek, kadınları güçlendirmek, gerçek kadın-erkek eşitliğini teşvik etmek (m. 1/b); şiddet mağdurlarını korumak ve mağdurlara yardım edilmesi için kapsamlı çerçeve, politikalar ve önlemler geliştirmek (m. 1/c); bu amaçla uluslararası işbirliğini geliştirmek (m. 1/d) ve bütüncül bir yaklaşım benimsemek amacıyla etkili işbirliğini sağlamaya yönelik kuruluşlar ve yasa koyuculara destek ve yardım sunmak (m. 1/e) olarak ifade edilmektedir.

2 ➤ **6284 Sayılı Kanun Nedir?**

6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, İstanbul Sözleşmesi yürürlüğe girmeden iki yıl önce 20.03.2012 yılında yürürlüğe girmiştir.

Kanun'un amacı; Şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları düzenlemek (m.1/1) olarak dile getirilmektedir.

3 ➤ **6284 Sayılı Kanun ile Sözleşme Arasında Bağ Var mı?**

6284 sayılı Kanun'un uygulanmasında İstanbul Sözleşmesi'nin esas alınacağı Kanun'da vurgulanmıştır (m.1/2-a). 6284 sayılı Kanun'da toplumsal cinsiyete herhangi bir atıf söz konusu değildir ancak Kanun, bir toplumsal cinsiyet ideolojisi metni olan İstanbul Sözleşmesi'nin ruhuyla yazılmıştır. 14.01.1998 tarih ve 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun'un kaldırılarak yerine 6284 sayılı Kanun'un hazırlanmasının temel gerekçesi Türkiye'nin imzaladığı İstanbul Sözleşmesi'dir.

4 **Sözleşme'nin Yasal Statüsü Nedir?**

İstanbul Sözleşmesi, Anayasa'nın 90/5. maddesi gereğince; "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır".

İstanbul Sözleşmesi, temel hak ve özgürlüklere ilişkin bir metin olduğundan, normlar hiyerarşisinde Anayasa hariç bütün kanunların üstünde bir pozisyona sahiptir. İç hukukumuzda İstanbul Sözleşmesi'ne aykırı hükümlerin veya boşlukların bulunması durumunda Sözleşme esas alınır. Sözleşme'nin belirleyiciliği, Açıklayıcı Metin'de yer alan gerekçeleri, tanımları, açıklamaları yani Sözleşme'nin arkasındaki ideolojik paradigmayı da kapsamaktadır.

5 **Sözleşme ve Kanun, Hazırlanış ve Onay Süreçlerinde Kamusal Müzakereye Açılmış, Milletın Görüşü Alınmış mıdır?**

Her iki hukuk metni de hazırlık, imza, onay ve yürürlük süreçleri boyunca kamusal müzakereye açılmaksızın ve de sosyal diyalog mekanizmaları işletilmeksizin yasalaşmıştır. Kanun uygulandıkça ortaya çıkan sorunların tartışılması İstanbul Sözleşmesi'ni de tartışmalı hale getirmiş, geldiğimiz noktada Sözleşme ve Kanun hakkında tartışmalar giderek derinleşmiş; akademik çevrelerin ve sivil toplumun etkisiyle siyasilerin de içinde yer aldığı geniş bir itiraz cephesi oluşmuştur.

Tartışmaları, sivil toplum açısından önemli bir aşama, siyaset açınsındansa yol gösterici olarak görüyor, bütün bu tartışmaları demokratik katılımın bir parçası görüyor ve önemsiyoruz.

6 **Sözleşme'nin Olumlu Yönleri Var mı?**

İstanbul Sözleşmesi tamamen değersiz ve işlevsiz değildir. Olumlu ve olumsuz yönleri birlikte içermektedir. Sözleşme'nin olumlu bulduğumuz yönleri şunlardır:

- Sözleşme; şiddet ve özellikle de kadına karşı şiddet olgusuna -hatalı dahi olsa- bir yorumlama getirmiş, çözüm konusunda farkındalığı artırmıştır.
- 18 yaşından küçük kız çocukları dâhil kadınlarla birlikte ev içi şiddete maruz kalan erkekleri de kapsama almaları konusunda taraf devletleri teşvik etmiştir.
- Kadınlara karşı fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar ve acı veren tüm şiddet eylemleri ile ısrarlı takip / taciz, tecavüz dâhil cinsel şiddet, zorla evlilik, kadın sünneti zorla kürtaj ve zorla kısırlaştırma, cinsel taciz eylemlerinin yasaklanması ve bütün bunlarla etkili mücadele edilmesinde önemli bir katkı sunmuştur.
- Hukuk zihniyetinde özeleştirici ve arayışları canlandırması bakımından olumlu özelliklere sahiptir.

7 Sözleşmenin Felsefesi Olan Toplumsal Cinsiyet İdeolojisi (Gender Ideology) Nedir?

Sözleşme'nin ruhunu feminizmin ürettiği gender ideoloji oluşturmaktadır. Gender (toplumsal cinsiyet); toplumların cinsiyetlere yüklediği kültürel anlam ve rolleri ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet ideolojisi, biyolojik cinsiyeti reddetmekte, cinsiyetsizlik fikrine yönelmektedir. Eşcinsellik, toplumsal cinsiyet ideolojisinin doğal bir parçasıdır. Cinsiyet tanımlarında insan biyolojisinin merkezi rolünü tamamen göz ardı eden toplumsal cinsiyet, kadınların yaşadığı sorunların temelinde din, gelenek ve kültürleri görmektedir. Bu nedenle kültürel davranış modellerini değiştirmek isteyen Sözleşme, taraflara toplumsal cinsiyet bakış açısıyla yaklaşma (m. 6) yükümlülüğü getirmektedir.

Toplumsal cinsiyet ideolojisi; bütün politik süreçlere ve kararlara eklenerek anaakımlaştırılmak (gender mainstreaming) istenmekte, hükümetler üstü tartışmasız bir konuma oturtularak küresel politika aparatına dönüştürülmektedir. İdeolojik bir kategori olarak üretilen kadın kimliği toplumsal dönüşümlerin ve kültürel yayılcılığın aparatı kılınmaktadır. Kadınların kapitalist düzene entegre edilmesi için arka planda rıza üretme mekanizmalarıyla kamufle edilmiş postmodern bir emperyalizm faaliyeti işlemektedir.

8 Sözleşme'nin Kavram Dünyası Nasıl?

İstanbul Sözleşmesi'nin kavram dünyası, Sözleşme'nin ideolojik göndermelerini bütün çıplaklığıyla ortaya koymaktadır: *"Cinsiyet rolleri", "toplumsal cinsiyet eşitliği", "toplumsal cinsiyet kimliği", "cinsel kimlik", "cinsel yönelim", "partner", "sözde namus", "toplumsal cinsiyet kalıp yargıları", "örf, gelenek ve diğer uygulamaların kökünü kazımak", "kadının güçlendirilmesi", "basmakalıp cinsiyet rolleri", "kadının insan hakları"...* Bu kavramlar, bir hukuk metninden öte, hukuku manipüle etme gücüne erişmiş bir ideolojiyi göstermektedir.

Sözleşme'de din, gelenek, töre, namus şiddetin kaynağı olarak kodlanırken; kumar, içki, madde bağımlılığı, ahlaki yozlaşma, bireycilik, yoksulluk, işsizlik, psikolojik sorunlar, maneviyattan uzaklaşma, cehalet gibi şiddetin birçok nedeni bilinçli bir körlükle görmezden gelinmektedir.

9 Sözleşmenin Dışladığı Kavramlar Var mı?

İstanbul Sözleşmesi'nin içerdiği kavramlar kadar dışladığı kavramlar da dikkat çekicidir: *"Adalet"*, Sözleşme'de sadece son maddenin son fıkrasında teknik bir bağlamda geçmektedir (Ek madde 6. fıkra). *"Aile"*, Sözleşme'nin hiçbir yerinde korunmaya değer pozitif bir kavram olarak yer almamaktadır. Karı-koca anlamında *"eş"* ifadesi, geçtiği bütün yerlerde eşcinsel ilişkiyi de mündemiç evlilik dışı ilişkinin tarafı olan *partner* ifadesiyle birlikte kullanılmaktadır. *"Barışma / barıştırma"* ifadeleri Sözleşme'de yer almamaktadır. *"Uzlaştırma ve arabuluculuk"* ise yasaklanmaktadır.

10 > Sözleşme Eşcinselliği Yasallaştırıyor mu?

Sözleşme'nin ruhu olan toplumsal cinsiyet ideolojisi, eşcinselliğin de felsefi dayanağını oluşturmaktadır. Bu ideolojinin hedeflerinden biri de, kadın ve erkek olgularının belirsizleşerek tek bir cinsiyete dönüşmesini, cinsiyetsizleşmeyi sağlamaktır. İstanbul Sözleşmesi, kadını koruma mekanizmalarını düzenlemekle yetinmemekte, cinsel yönelim (m. 4) ve partnerlerle yaşamayı (m. 36/3, 46/a, 59/1-2) da düzenlemeye katmakta, "cinsel yönelim" ve "toplumsal cinsiyet kimliği" gibi kavramlar aracılığıyla LGBT'leri normalite kapsamına dâhil etmektedir (m. 4/3). Eşcinsellik, Sözleşme'nin etki gücü sayesinde meşrulaşmakta ve dokunulmazlık kazanmaktadır. Sözleşme'nin Açıklayıcı Metni; eşcinselleri gey erkekleri, lezbiyen kadınları, biseksüel ve cinsiyet değiştiren kişiler şeklinde tek tek saymakta, eşcinselleri hamileler, küçük çocuklu kadınlar, engelliler, madde bağımlıları, mülteciler, evsizler, çocuklar ve yaşlılarla birlikte dezavantajlı grup olarak anmaktadır. (p. 87)

11 > Sözleşme'nin Din, Gelenek ve Kültüre Bakışı Nasıl?

Sözleşme'de din, gelenek, kültür, örf, namus şiddetin kaynağı olarak gösterilmekte, bunların kökünün kazınmak (m.12) istendiği açıkça ifade edilmektedir. Sözleşme'de kökten bir kültürel değişimi sağlayacak bütünlük politikaların yürütülmesi önerilmektedir. Toplumsal cinsiyet ideolojisi, İstanbul Sözleşmesi eliyle, projesinin önünde en büyük engel olarak gördüğü din, gelenek ve kültürel değerleri toptancı bir yaklaşımla, bilimsel ve analitik yöntemden uzak bir tarzda suçlamakta, değersizleştirip toza dönüştürmeye çalışmaktadır.

12 > Avrupa Konseyi Ülkelerinde İmza, Onay ve Çekince Durumu Nedir?

47 üyeli Avrupa Konseyi'nde Sözleşme'yi,

- Rusya ve Azerbaycan dışındaki ülkeler imzalamıştır.
- 34'ü onaylayıp yürürlüğe koymuş, İngiltere, Ukrayna, Çekya, Bulgaristan, Moldova, Macaristan, Ermenistan, Letonya, Lihtenştayn, Litvanya, Slovakya onaylamamıştır.
- Avrupa Birliği Sözleşme'yi 2017 yılında imzalamış ama onaylamamıştır.
- Gözlemci ülkeler ABD, Japonya, Kanada, Meksika ve Vatikan imzalamamıştır.
- Türkiye, Arnavutluk, Belçika, Bosna-Hersek, İzlanda, İtalya, Lüksemburg, Karadağ, Portekiz ve San Marino çekince koymazken, 22 ülke Sözleşme'ye çekince koymuştur.

Sözleşme'yi imzalamayan, imzalamasına rağmen yürürlüğe koymayan ülkelerin rahatsızlıkları genellikle toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim ve partner yaşamı gibi konularla alakalıdır.

13 ➤ **6284 Sayılı Kanun'un Sorunlu Tarafları Nelerdir?**

Kanun'da sayılan şiddet türlerinin muğlak ve yoruma fazla açık olması, şiddetin soyut tutum ve davranışları da kapsamaması, tehlikenin boyutunu tanımlayan "yakın, açık, ani" gibi kriterlere yer vermemesi,

Aile içinde ani gelişen, devamlı olmayan, fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik açıdan zarar vermeyen hareketlerle ebeveynlerin tedip kapsamındaki fiillerini haksız fiilden ayırmaması,

Koruma tedbiri kararlarında beyanın esas kabul edilmesinin, kanunda yer almadığı halde önleyici tedbirler için de delil ve belge aranmamasının mağduriyet üretmesi,

Re'sen soruşturma / kovuşturma yetkisi ile uzlaştırma ve arabuluculuk yasağının barışmayı ya da barış içinde ayrılmayı engellemesi,

Uzaklaştırma kararlarının sorunu ve şiddeti artırıcı bir unsura dönüşmesi,

Önleyici tedbirde hâkime tanınan yetkinin aşırı geniş olması tedbire aykırı hareket edenlerin zorlama hapsine tabi tutulacağı hükmü düşünüldüğünde mağduriyetlere kapı açması,

Kanun'un bu yönleriyle; 1) Lekelenmeme, hukuki dinlenilme, dürüst yargılanma ve savunma haklarına; 2) İddia edenin ispat külfeti, masumiyet karinesine, suç ve cezada kanunilik, kanun önünde eşitlik, hukuk devleti, açıklık ve belirlilik, hukuk düzeninin tekliği, kıyas yasağı, yargı birliği prensiplerine; 3) Hak arama özgürlüğüne aykırılık oluşturmaması.

14 ➤ **Sözleşme ve Kanun'un Aile Kurumuna Etkisi Nedir?**

Sözleşme'de aile yadsınmakta, bir nevi "olay yeri" olarak görülmektedir. Aileyi oluşturan bireyler aile dışı unsurlar olarak bireyci bir anlayışla ele alınmaktadır. 6284 sayılı Kanun, her ne kadar "Ailenin Korunması" başlığını taşısa da, başlık dışında Kanun'un hiçbir yerinde ailenin korunması ile ilgili bir hüküm bulunmamaktadır. Öğretim materyallerine, resmi müfredata ve eğitimin her seviyesine Sözleşme'nin yaklaşımları eklenerek aileden başlayarak bütün bir toplumsal yapının dizaynı hedeflenmektedir.

15 ➤ **Çekince Koyarak Sözleşmenin Sorunlu Yanlarını Çözer mi?**

Çekincenin düzenlendiği 78 ve 79. maddeler, taraf devletlerin çekince koyabilecekleri maddeleri oldukça sınırlı tutmaktadır. 78/2 ve 3. fıkralarda birtakım istisnalardan bahsedilmişse de istisnalar Sözleşme'nin düşünsel altyapısına ve ruhuna, sorunlu maddelerine ilişkin değil, bazı basit pratik konulara ilişkindir. Türkiye'de ve pek çok ülkede tartışma konusu olan hususların hiçbiri çekinceye açık değildir. Çekince koyarak sözleşmenin sakıncalı içeriğinden korunma imkânı yoktur. Geriye kalan tek seçenek sözleşmeden Türkiye'nin imzasını çekmesidir. Sözleşme tesviye edilemiyorsa tasfiye edilmelidir.

16 > Sözleşme'nin Feshi Yeterli mi?

Sözleşme'nin feshi, tek başına Sözleşme'nin evreninden çıkmak anlamına gelmemekte, Sözleşme'ye dayanarak bütün mevzuatımızda yapılan düzenlemeler, uygulanan politikalar ve programlar gözden geçirilmeli, başta 6284 sayılı Kanun olmak üzere Sözleşme'nin iç hukukumuzda nüfuz ettiği bütün mevzuat sözleşme kaynaklı düzenlemelerden arındırılmaldır.

17 > Kanun'u Kaldırmak Şiddetle Mücadelede Zafiyet Oluşturur mu?

Sözleşme'yi fesh etmek şiddetle mücadelede bir zafiyet oluşturmayacaktır ancak Kanun'un kaldırılması şiddeti artıracak bir boşluğun oluşmasına neden olabileceğinden buna mahal vermemek için ewela alternatif geliştirilmesi gerekmektedir.

Felsefi açıdan Sözleşme'den daha adil, toplumsal açıdan 6284'ten daha duyarlı bir yaklaşımla ve sosyal paydaşların katılımıyla hazırlanacak bir şiddetle mücadele kanunuyla eşzamanlı olarak İstanbul Sözleşmesi'ni feshetmek ve 6284 sayılı Kanun'u ilga etmek en makul çözümdür

18 > İstanbul Sözleşmesi ve 6284 Sayılı Kanun ile İlgili Başlıca İtirazlarımız

1. Sözleşme'nin din, gelenek, aile, cinsiyet gibi pek çok konuda marjinal görüşlerin etkisinde olması ve alternatif görüşleri baskılamak için kullanılması;
2. Sözleşme'nin ulusal mevzuattaki uzanımı olan 6284 sayılı Kanun'un insafı bir sosyolojik okumaya dayanmaması; ideoloji bakışın eseri olduğu için, toplumsal dokumuzla uyumsuz olması, mevcut sosyal yapıları, ıslah etmek şöyle dursun, tahrip etmesi;
3. Sözleşme ve Kanun'un şiddetle mücadelede etkisiz kalması, bilakis bazı durumlarda şiddeti körükleyici etkilerinin olması;
4. Sözleşme'nin parametrelerinden olan toplumsal cinsiyet ve cinsel yönelim gibi kavramların kültürel altyapıya saldırı suretinde empoze edilmesi.

19 Ne Yapılmalı?

Kadınların uğradığı şiddet ve ayrımcılıkla en etkin şekilde mücadele edilmelidir. Ancak mücadele ölçülü, etkili ve adil olmalıdır.

Toplumsal cinsiyet ideolojisini anaakımlaştırmayı hedefleyen İstanbul Sözleşmesi hukuk sistemimizden tasfiye edilmelidir.

Şiddet; cinsiyet, etnisite, din, yaş ve mekân gibi kategorilere indirgenmeden, şiddetle çok yönlü ve topyekun mücadele esas alınmalı, bu konuda merkez mevzuat Türk Ceza Kanunu olmalıdır. 6284 sayılı Kanun'un yerine amacı aileyi güçlendirmek, kadını ayrımcılık ve şiddetten korumak, şiddeti üreten nedenlerle mücadele etmek olan bir kanun hazırlanmalıdır. Bütün bu süreçler sosyal diyalogla geliştirilmelidir.

Şiddetle mücadelede değerlerimiz ve ailenin zarar görmemesine özen gösterilmelidir. Aile ve hassaten kadın; feminist ideolojilerin, eşcinsel lobilerinin insafına bırakılamaz.

Din, gelenek ve kültürel değerlerimiz şiddetle mücadelede bir imkân olarak yadsınmamalıdır.

20 Memur-Sen Olarak Bu Konuda Bugüne Kadar Neler Yaptık?

Memur-Sen olarak İstanbul Sözleşmesi ve 6284 sayılı Kanun ile ilgili görüşlerimizi her platformda dile getirdik. Kimini ilgili kurumlara görüş olarak yazdığımız, kimini de kamuoyuyla paylaştığımız çalışmalarımızdan bazılarını ifade etmekte fayda var.

Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddete Karşı Eylem Uzman Grubu (GREVIO) tarafından hazırlanan ve kurumumuza da gönderilen İstanbul Sözleşmesi ile ilgili anket formuna ilişkin görüş ve itirazlarımızı geniş bir analiz şeklinde Haziran 2017'de GREVIO'ya ilettik.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü koordinatörlüğünde hazırlanan Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023) taslağı hakkında Aralık 2017'de bir analiz hazırlayarak taslağın sorunlu gördüğümüz taraflarını KSGM'ye bildirdik.

Memur-Sen Kadınlar Komisyonumuz Temmuz 2019 yılında düzenlediği bir basın açıklamasıyla Sözleşme'ye dair görüşlerimizi açıklayarak, "Türkiye İstanbul Sözleşmesinden Çekilmelidir" çağrısında bulundu.

14-16 Ağustos 2020'de Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi ile birlikte "Disiplinlerarası Yaklaşımla Aile Kongresi" düzenleyerek, Sözleşme ve 6284 sayılı Kanun'dan en fazla olumsuz etkilenen kurum olan aileyi her yönüyle müzakere ettik ve ailenin öneminin altını çizdik.

Ağustos 2020'de açıkladığımız "İki Değer İki Risk İstanbul Sözleşmesi ve 6284 sayılı Kanun" adlı odak analizimizde bu iki metni derinlemesine analize tabi tutarak doyurucu bir çalışma yaptık. İlgili analizimizi okumak için:

İki Değer - İki Risk
Başlıklı Odak Analizi

MemurSenKonf

www.memursen.org.tr